

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ DIN BUCUREȘTI

**REPERE ALE VOCALITĂȚII VERDIENE
ÎN OPERA *RIGOLETTO***

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Doctorand:
Adelina Diaconu

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Șerban Dimitrie Soreanu

CUPRINS

Capitolul I – Prolegomene

- I.1 Conjunctura socio - culturală în care a creat Giuseppe Verdi.....7
 I.2 Stilul componistic verdian în contextul operei italiene din secolul al XIX-lea.....10

Capitolul al II-lea - Muzica și libretul operei *Rigoletto* - paralelă cu piesa de teatru *Le roi s'amuse* (*Regele se amuză*) de Victor Hugo.....20

Capitolul al III-lea - Limbajul muzical verdian în opera *Rigoletto* și vocalitatea Gildei

- III.1 Actul 1 - Scena 2, *extremitatea cea mai pustie a unei înfundături*.....81
 III.1.1 Duetul Rigoletto-Gilda *Figlia!...Mio padre! (Fiică!...Tată!)*.....82
 III.1.2 Duetul Duce-Gilda *È il sol dell'anima...Addio, addio (Este soarele sufletului...Adio, adio)*.....90
 III.1.3 Aria Gildei *Gualtier Maldè...Caro nome (Gualtier Maldè... Nume drag)*.....94
 III.2 Actul al 2-lea, *salon în palatul ducal* - Recitativul și aria Gildei *Tutte le feste al tempio (În toate sărbătorile, la biserică)*.....101
 III.3 Actul al 3-lea, *partea dreaptă a râului Mincio* - Scena finală Rigoletto-Gilda *Mia figlia!..Dio!...mia figlia...Lassù in cielo (Fiica mea!...Doamne...fiica mea... Sus în cer)*.....105

Capitolul al IV-lea - Vocalitatea rolurilor principale masculine și profilul psihologic al acestora

- IV.1 *Il Duca di Mantova (Ducele de Mantua)*, tenor.....112
 IV.2 *Rigoletto, suo buffone di Corte (Rigoletto, bufonul Curții)*, bariton.....116

Capitolul al V-lea - Viziunea regizorală și scenografică a operei *Rigoletto*

V.1 Conceptul regizoral.....	123
V.2 Elemente de scenografie.....	136

Capitolul al VI-lea – Sinteze

VI.1 Rezumatul tezei.....	141
VI.2 Rezumatul tezei în limba engleză.....	149
VI.3 Proiecții metodice: aria Gildei <i>Gualtier Maldè...Caro nome (Gualtier Maldè... Nume drag)</i>	160

Note	166
-------------------	-----

Bibliografie

1. Cărți, publicații.....	175
2. Partituri.....	180
3. Materiale audio – video.....	181
4. Webografie.....	184

La teză este anexat un DVD cu înregistrările:

Track 1: Giuseppe Verdi - opera *Rigoletto* - actul 1 - aria Gildei *Gualtier Maldè...Caro nome (Gualtier Maldè...Nume drag)* 6'36"

Data: 31.01.2016 (debut)

Ora: 18.00

Locație: Teatrul Național de Operă și Operetă *Nae Leonard* Galați

Gilda: soprana Adelina Diaconu

Orchestra și corul Teatrului *Nae Leonard*

Dirijor: Mircea Holiartoc

Track 2: Giuseppe Verdi - opera *Rigoletto* - actul al 2-lea - aria Gildei *Tutte le feste al tempio (În toate sărbătorile, la biserică)* 3'28"

Data: 31.01.2016 (debut)

Ora: 18:00

Locație: Teatrul Național de Operă și Operetă *Nae Leonard* Galați

Gilda: soprana Adelina Diaconu

Rigoletto: baritonul Lucian Petrean (Opera Națională București)

Orchestra și corul Teatrului *Nae Leonard*

Dirijor: Mircea Holiartoc

Track 3: Giuseppe Verdi - opera *Rigoletto* - actul al 2-lea - duet Rigoletto - Gilda *Piangi fanciulla (Plângi, fetițo)* 2'56"

Data: 19.02.2017

Ora: 18:00

Locație: Teatrul Național de Operă și Operetă *Nae Leonard* Galați

Gilda: soprana Adelina Diaconu

Rigoletto: baritonul Fülöp Martin (Opera Națională Română Cluj-Napoca)

Orchestra și corul Teatrului *Nae Leonard*

Dirijor: Mircea Holiartoc

Track 4: Giuseppe Verdi - opera *Rigoletto* - actul al 3-lea - scena finală Rigoletto - Gilda *V'ho ingannato...Lassù in cielo (Te-am mințit...Sus în cer)* 4'54"

Data: 19.02.2017

Ora: 18:00

Locație: Teatrul Național de Operă și Operetă *Nae Leonard* Galați

Gilda: soprana Adelina Diaconu

Rigoletto: baritonul Fülöp Martin (Opera Națională Română Cluj-Napoca)

Orchestra și corul Teatrului *Nae Leonard*

Dirijor: Mircea Holiartoc

Track 5: Referat nr. 1: Angelo Inglese - opera *Il Re Cervo (Regele Cerb)* - actul al 3-lea - aria Angelei *Il corpo di Tartaglia (Corpul lui Tartaglia)* 2'45"

Data: 14.05.2017 (debut)

Ora: 18:00

Locație: Teatrul Național de Operă și Operetă *Nae Leonard* Galați

Angela: soprana Adelina Diaconu

Orchestra Teatrului *Nae Leonard*

Dirijor: Angelo Inglese

Track 6: Referat nr. 2: Nicolae Bretan - liedul *Lasă-ți lumea ta uitată* 2'33"

Data: 09.03.2018

Ora: 17:00

Locație: Muzeul Istoriei, Culturii și Spiritualității Creștine de la Dunărea de Jos, Galați

Solistă: soprana Adelina Diaconu

La pian: Georgiana Diaconescu

Track 7: Referat nr. 2: Nicolae Bretan - liedul *Ce te legeni, codrule* 4'01"

Data: 09.11.2018

Ora: 19:00

Locație: Teatrul Național de Operă și Operetă *Nae Leonard* Galați

Solistă: soprana Adelina Diaconu

La pian: Ludmila Calalb

Capitolul I - Prolegomene

Giuseppe Verdi este cunoscut în întreaga lume pentru impactul pe care l-a avut în lumea operei, alături de Richard Wagner. Verdi a fost un inovator pe mai multe planuri, iar vocalitatea este una dintre cele mai importante caracteristici ale stilului său. Verdi a obligat la o dezvoltare tehnică a vocii de operă, provocând artiștii atât vocal cât și scenic și instituind noi tipologii vocale, precum baritonul verdian sau soprana dramatică de coloratură. Se remarcă alternanța deasă a pasajelor dramatice cu cele lirice, schimbările de limbaj muzical, de măsură, rupturile de *tempo* ce creează momente contrastante, tensiuni vocale care motivează contururile psihologice ale personajelor. Eroinele verdiene îmbracă o multitudine de ipostaze sociale: regine, sclave, femei simple, războinice, fecioare, curtezane, victime, călăi, ingenu, provocatoare, vrăjitoare. Verdi folosește o paletă largă de caractere, iar ariile personajelor sunt intercalate de frânturi de recitativ, ca o formă de reflecție, gânduri fugare; aria nu mai constituie un simplu moment de bravură, ci e încărcată de intenții, atitudini, simboluri, este modalitatea prin care compozitorul caracterizează personajul. În operele verdiene, rolul orchestrei se amplifică, astfel că în momentele esențiale din punct de vedere psihologic se distinge plasticitatea timbrilor orchestrale, simfonismul verdian, expresivitatea alăturilor, dramatizarea discursului orchestral. Muzica ajută astfel la crearea gestului scenic, în redarea situațiilor, este foarte sugestivă: caracterizarea muzicală a personajelor este făcută prin anumite formule ritmice, anumite teme. Se remarcă sistemul de notare bogat al cerințelor lui Verdi față de intențiile care trebuie redată vocal, dar și cele legate de mișcarea scenică, decoruri, scenografie. Nestăpânirea perfectă a artei cântului și a actoriei slăbește credibilitatea,

personalitatea și impactul personajului dorit de compozitor. În concluzie, în muzica verdiană, orice element tehnic trebuie tratat ca element expresiv.

Capitolul al II - lea

Muzica și libretul operei *Rigoletto* - paralelă cu piesa de teatru *Le roi s'amuse* (*Regele se amuză*) de Victor Hugo

Giuseppe Verdi a fost preocupat de dramele umane și acestea apar transpuse în melodiile, armoniile și ritmurile folosite de acesta, în conflictele existente permanent în operele sale și în caracterele puternice ale personajelor, de aici rezultând complexitatea și genialitatea limbajului său muzical. Piesa de teatru *Le roi s'amuse* (*Regele petrece*, 1832) de Victor Hugo descrie atmosfera de la începutul veacului al XVI-lea de la curtea regelui Franței Francisc I. Verdi a colaborat cu Francesco Maria Piave în realizarea libretului unei opere inspirate de această piesă de teatru. Opera *Rigoletto* a avut premiera în anul 1851 la Teatrul *La Fenice* din Veneția, după o serie de refaceri, care au primit titluri ca *La maledizione* (*Blestemul*) sau *Il Duca de Vendôme* (*Ducele de Vendôme*). Pentru a observa asemănările și deosebirile dintre piesa lui Victor Hugo și libretul realizat de Francesco Maria Piave, sub îndrumarea strictă a lui Verdi, am realizat un tabel în care am comparat textul original și prelucrarea autorului italian, alături de care am adăugat observații legate de muzica verdiană:

Victor Hugo - <i>Le roi s'amuse</i> (<i>Regele se amuză</i>)	F.M.Piave/G. Verdi - Libret <i>Rigoletto</i>	Muzica lui Verdi
TRIBOULET, încet lui de <i>Cossé</i> . Vai! Conte, ai o mutră de om însăpăimântat. (<i>izbucnește în răs și-i întoarce spatele. Contele de Cossé iese furios. (...)</i>) <i>Scena III</i> C. DE GORDES Serbarea-i ca-n poveste! Și regele petrece!	RIGOLETTO Ce vă trece prin minte, Signore di Ceprano? (<i>Ceprano face un gest de nerăbdare și iese</i>). El pufnește! Vedeți?	<i>I Tempo</i> ♩=112 <i>Mib major, 4/4 alla breve</i> <i>Mib maj.(f)-do min.(p)</i> - în acest moment, Verdi folosește din nou <i>banda interna</i> , cu mai puține instrumente, pentru a zugrăvi atmosfera efervescentă a petrecerii. - ajutat de sinteza pe care Piave o face textului, Verdi folosește rupturile muzicale pentru a trece de la o acțiune
MAROT Ce uimitoare veste	CORUL și BORSA Ce petrecere!	
	RIGOLETTO O, da!...	

<p>Că regele...petrece! Ce spui? Miraculos! (...) C. DE COSSÉ (<i>trecând prin spatele lor</i>) Un rege ce petrece...e-un om periculos! (<i>Trece mai departe</i>) (...) MAROT (<i>în șoaptă</i>) Monarhul a pus ochii pe scumpa lui consoartă! (...)</p>	<p>CORUL și BORSA Ducele aici într-adevăr petrece!.. RIGOLETTO Nu e așa tot timpul? Ce descoperire... Jocul și vinul, petrecerile, dansul, Bătăliile, banchetele, Totul depinde de el. Iar acum face asediul Contesei, Pe când soțiorul nervos a plecat. (<i>iese</i>)</p>	<p>la alta, pentru a muta brusc atenția privitorului la un alt personaj sau grup de personaje, asemeni unor cadre dintr-un film - Verdi folosește declamația pe frazele ironice ale lui Rigoletto, când sunetele prin care se exprimă se diversifică, însă dominant este <i>do central</i>.</p>
--	---	---

Se observă în primul rând diferențele de structură: piesa lui Victor Hugo are cinci acte, iar scenele sunt mult mai mici ca delimitare. Libretul operii *Rigoletto* este structurat pe 3 acte, iar scenele sunt mai lungi, mai cuprinzătoare. De asemenea, se remarcă o foarte mare concizie, Piave transformând uneori câte trei fraze într-una singură, fapt ce ajută la cursivitatea acțiunii. De altfel, această concizie era cerută de Verdi și ne putem da seama de acest lucru și din liniile artistice trasate de el în corespondența cu Piave. Astfel, opera verdiană devine o sinteză naturală a teatrului, unde nu se pierde niciodată viziunea de ansamblu, grație elementelor muzicale minime care leagă marile arhitecturi muzicale.

Capitolul al III-lea

Limajul muzical verdian în opera *Rigoletto* și vocalitatea Gildei

Rigoletto este, fără nici o îndoială, o capodoperă a literaturii universale de operă, care marchează începutul celei de-a doua perioade de creație a compozitorului. Gradul înalt de inspirație muzicală din această operă transpare în primul rând din dramatismul muzicii. Având ca unitate structurantă scena, și nu aria, ca în operele precedente, opera verdiană analizată în prezentul studiu este străbătută de melodii și armonii ce evocă umanitatea, în diversele sale ipostaze, concentrându-se pe patru teme: drama bufonului, libertinajul din înalta societate a epocii evocate, figura paternă și motivul blestemului. Personajul Gilda este realizat pentru o voce lirică-lejeră, cu note de plenitudine vocală pe mediu-grav - soprana lejeră fiind o voce a

primei tinereți interpretative. Gilda e întruchiparea ideală a jertfei sublime din iubire - este victima tuturor personajelor și singurul personaj pozitiv - rol de factură lirică definit prin atitudinea ingenuă, de la prima apariție simbolizează lumina, inocența. Vocalitatea rolului Gilda se remarcă prin alternarea cântului liric cu cel eroic - *canto di bravura*, un cânt cu agilități, îmbogățit cu forță și emoție, iar pentru că muzica destinată Gildei este construită și pe salturi mari intervalice, denumirea exactă a stilului de cânt va fi *canto di slancio*.

Pe tot parcursul operei, partitura este foarte bogată în indicații agogice, de frazare și articulație, dar și de dinamică, ceea ce denotă faptul că Verdi a dorit să expună în opera *Rigoletto* un nou stil de scriitură, atât orchestrală, cât și vocală, cu un impact mult mai puternic asupra publicului, intensificând manifestarea tensiunii dramatice prin aceste mijloace de expresie muzicală. De-a lungul analizei acestei opere, am folosit o serie de scheme care redau fluctuațiile agogice, dinamice, precum și cele armonice:

Fig. nr. 1 - Opera „Rigoletto”, aria Ducelui și duetul cu Gilda (secțiunile A și B) - schema agogico-dinamică
(Fig. no. 1 - The opera „Rigoletto”, Duke's aria and duet with Gilda (sections A and B) - aggression&dynamics)

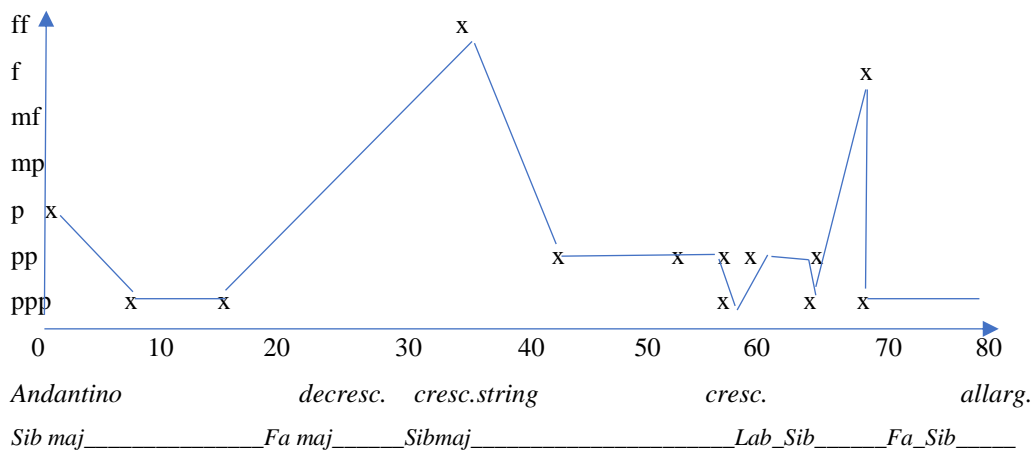
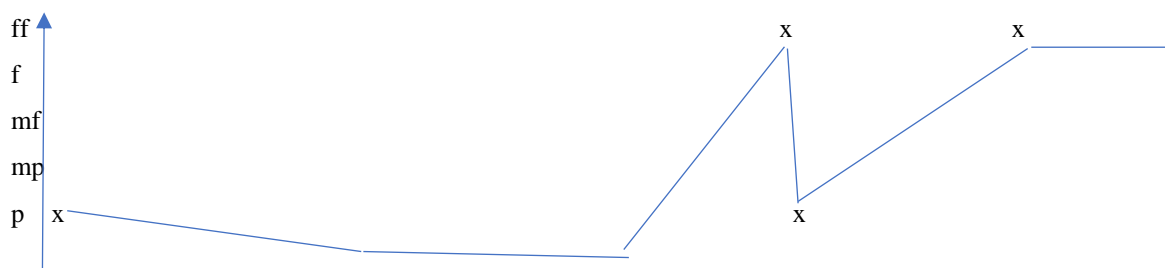
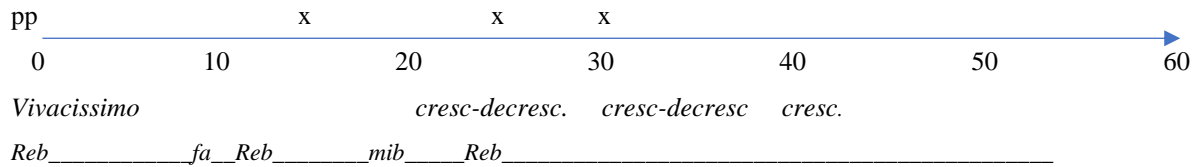
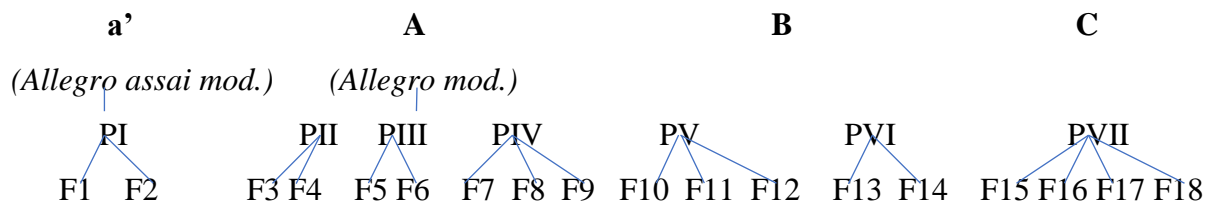

Fig. nr. 2 - Opera „Rigoletto”, duetul Duce-Gilda (secțiunea C) - schema agogico-dinamică
(Fig. no. 2 - The opera „Rigoletto”, duet between Duke and Gilda (section C) - aggression&dynamics)

Pentru structura formală a fragmentelor muzicale analizate, am folosit următorul tip de schemă:
 (For the formal structure of the musical fragments I analysed, I used this type of chart)

Capitolul al IV-lea

Vocalitatea rolurilor principale masculine și profilul psihologic al acestora

Ca și vocalitate, rolul Ducelui de Mantua se încadrează în tiparul tenorului liric, iar personajul este un seducător-îndrăgostit. Ambitusul rolului este cuprins între sunetele *re1* și *si2*, cu posibilitate de extindere la *reb3*. Verdi atrage simpatia publicului asupra rolului jucat de tenor, prin melodii plăcute, vesele, ușor de reținut, deși Ducele este un personaj negativ, care provoacă multe rele celor din jurul lui. Pentru interpretul personajului Rigoletto, Verdi cere o paletă interpretativă vocală largă, acesta trebuind să fie dotat cu inteligență, disponibilitate fără limite în redarea vocală a unor stări diverse și, de asemenea, talent dramatic, pentru a putea realiza efectele vocale din partitură, fără ca intonația să fie afectată. Cerințele compozitorului sunt înnoitoare și dificil de realizat, deoarece personajul este diform, însă are trăiri puternice, asemenea oricărui erou romantic. Pe lângă analizarea vocalității celor două personaje principale masculine, în acest capitol am realizat un tabel în care am expus trăsăturile psihologice ale lui Rigoletto și ale Ducelui, în comparație cu trăsăturile Gildei:

ACTUL	GILDA	RIGOLETTO	DUCELE
-------	-------	-----------	--------

ACT 1	- tânără inocentă și naivă, necunoscătoare a răutății sau vicleniei celor din jur (<i>No, che troppo è bello/E spira amore</i>)	- personalitate marcată de handicapul fizic și de meseria de bufon (<i>O rabbia, esser diforme!/O, rabbia, esser bufone!</i>)	- persoană cu rang înalt care abuză de poziția sa pentru a seduce femeile, considerându-le la fel pe toate (<i>Questo o quella/Per me pari sono a quant'altre</i>)
	- trăiește cu nerăbdare propria adolescență (<i>Già da tre lune son qui venuta/Ne la cittade ho'ancor veduta</i>)	- aversiune pentru societatea înconjurătoare (<i>O uomini, o natura/Vil scelerato mi faceste voi</i>)	- plăcerea constituie pentru el un mod de viață, toate femeile trebuind să-i stea la dispoziție (<i>Tutto è gioia/Tutto è festa</i>)
	- simte lipsa unui model feminin, tangibil, real, la care să se raporteze (<i>Fatte ch'io sappia la madre mia</i>)	- ură pentru Duce, cu aspecte de gelozie pe exuberanța sexuală a propriului stăpân (<i>Questo padrone mio, giovin, giocondo, si possente, bello</i>)	- provoacă suferința și atâță orgoliile la curte prin violarea soțiilor și fiicelor curtenilor (Rigoletto afirmă către Monterone: <i>Qual vi piglia or delirio/A tutte l'ore di vostra figlia/A reclamar l'onore?</i> ; faptele Ducelui atrag blestemul lui Monterone)
- idealizează figura paternă (<i>Oh, quanto amore, padre mio!; Oh, quanto affetto, quali cure/Che temete, padre mio</i>)	- ură pe imoralitatea curtenilor și aruncarea vinei pe ei pentru gradul de ticăloșie la care a ajuns (<i>Odio a voi, cortigiani schernitori/ (...)Se iniquo son/per cagion vostra è solo</i>)		

Capitolul al V-lea

Concepția regizorală și scenografică a operei *Rigoletto*

În acest capitol am conturat un concept regizoral și scenografic pentru montarea operei *Rigoletto* care îmbină clasicul și modernul. Pentru cadrul scenic, se va folosi o scenă turnantă cu un diametru de 12 metri, cu sistem de rotație reversibilă, care va permite schimbarea rapidă de decor, precum și alte mijloace utile pentru realizarea unui decor expresiv: proiecții video efectuate cu două tipuri de proiectoare - unul normal, de lungă distanță, care va realiza proiecția pe ecranul din *proscenium*, din fața decorului, ecran care se deschide în lateral, în două părți egale, iar celălalt, de tip *short-throw* (de distanță mică), care va ajuta la proiectarea umbrei din spatele lui Monterone. Vor exista două tipuri de cortină : o cortinetă semi-transparentă cu o închidere de tip ghilotină și cortina mare, principală, cu o închidere de tip fluture (italian). Fosa va avea o adâncime de 2 metri. De asemenea, în actul al 3-lea se va folosi un mecanism care va crea un efect de ploaie, în scena furtunii în care Gilda este omorâtă de Sparafucile. Costumele vor fi clasice, apropiate de perioada secolului al XVI-lea.

Am ales patru momente cheie din operă a căror mișcare scenică le-am exemplificat prin scheme ce sugerează decorurile și mișcările personajelor. Aceste momente sunt: actul 1, scena 1- blestemul lui Monterone, actul 1, scena 2 - duet Rigoletto-Gilda, momentul când Ducele este ajutat de Giovanna să intre în curtea lui Rigoletto, actul al 2-lea - aria lui Rigoletto, fraza *Assasini, assasini (Asasinilor, asasinilor)*, atunci când se năpustește furios asupra curtenilor și actul al 3-lea - partea finală a cvartetului *Bella figlia dell'amore (Frumoasă fiică a amorului)*. Voi da ca exemplu primele două scheme:

Fig. 1 - Decor pentru scena 1 din actul 1 al operei „Rigoletto” - blestemul lui Monterone: „Ah, siete entrambi voi maledeti!” („Ah, fiți amândoi blestemați!”)

(Fig. no. 1 - Set for scene 1 from act 1 of the opera „Rigoletto” - the curse of Monterone: „Ah, siete entrambi voi maledeti!”(Ah, be cursed both of you!”)

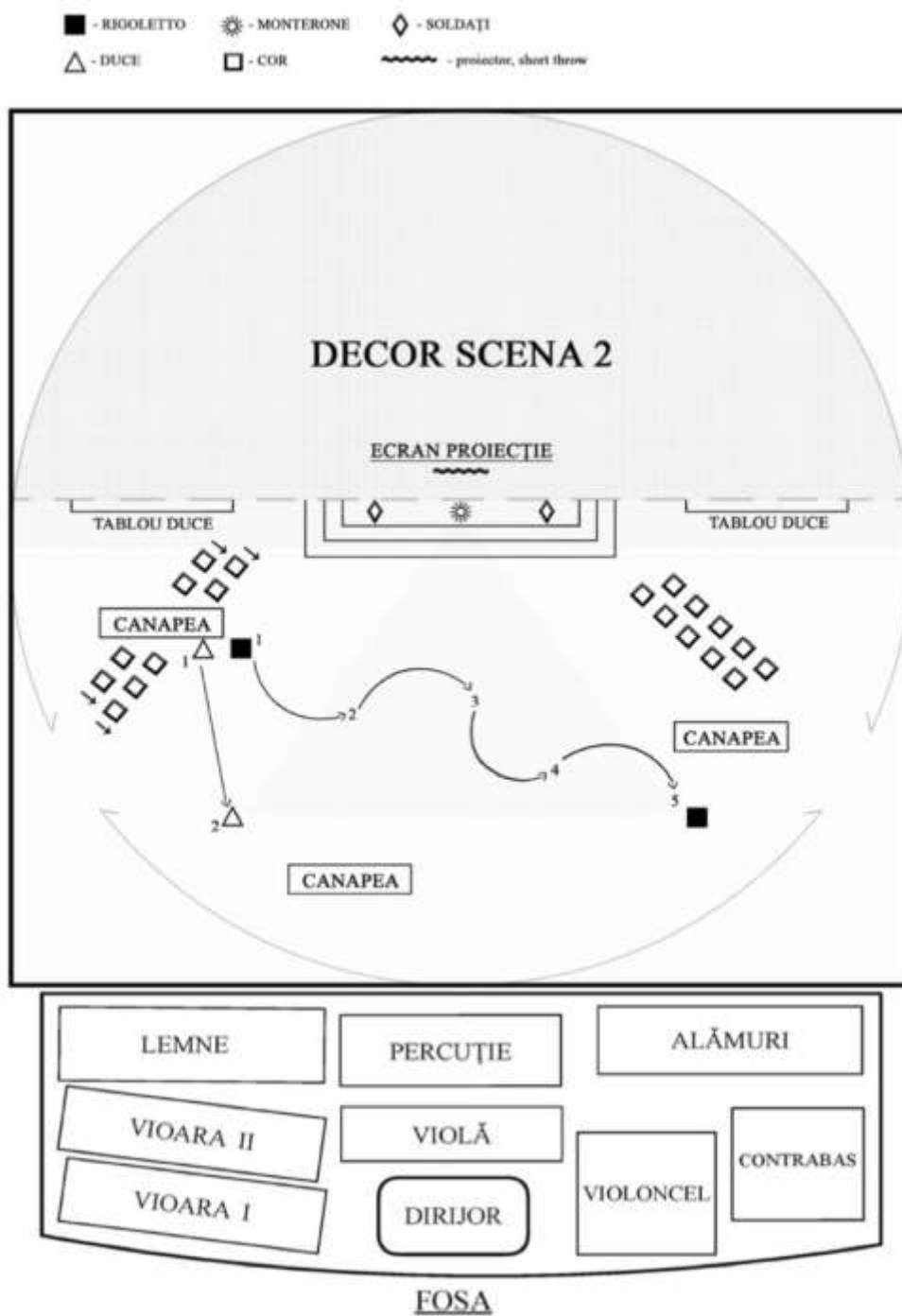
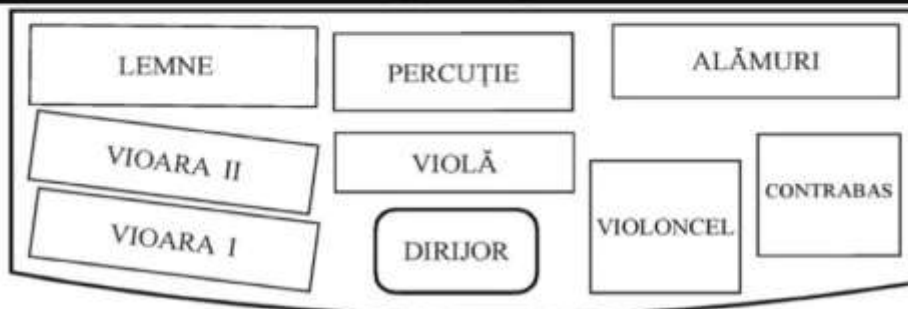
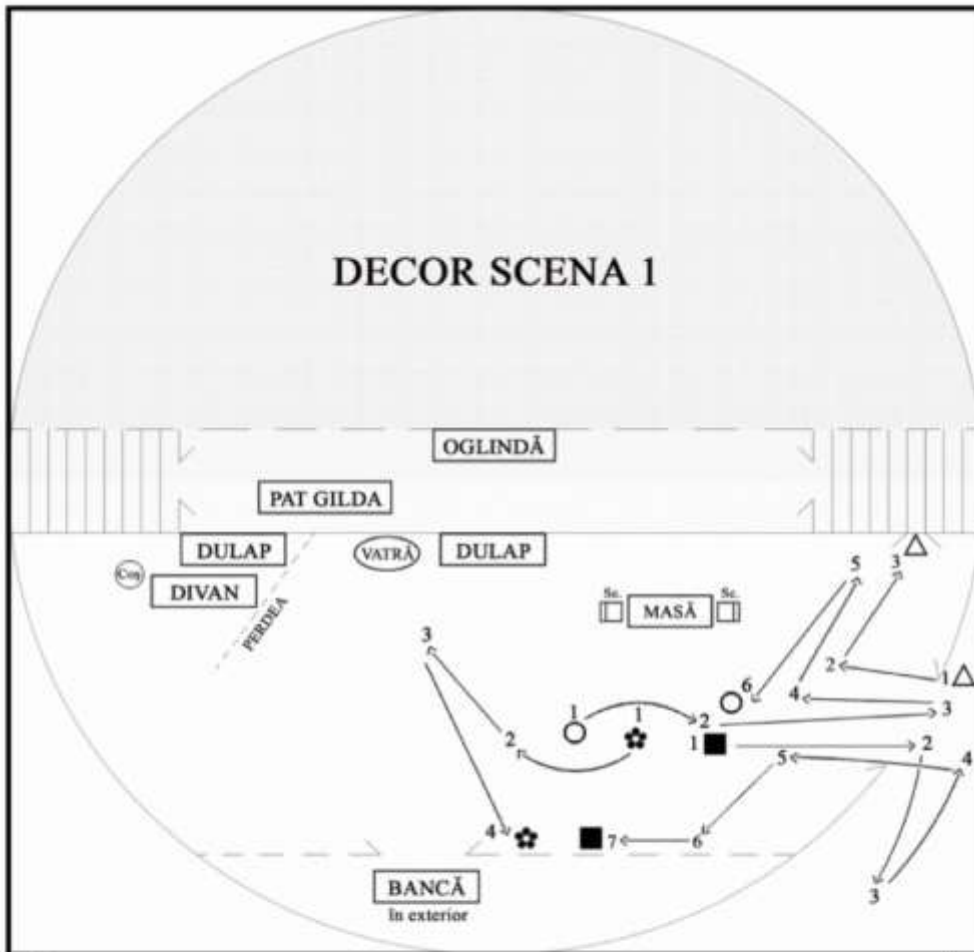

Fig. 2 - Decor pentru scena 2 din actul 1 al operei Rigoletto - duet Rigoletto-Gilda: „Alcun v'è fuori...Ah, veglia o donna” („E cineva afară...Ah, veghează, o, doamnă,,)

Fig. no. 2 - Set for scene 2 from act 1 of the opera Rigoletto - duet between Rigoletto and Gilda: „Alcun v'è fuori...Ah, veglia o donna” („Somebody is outside...Ah, please take care”)

- - RIGOLETTO ○ - GIOVANNA
- ☆ - GILDA △ - DUCE

FOSA